

Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevkii İntepe Topçu Grubu'ndan Bir Subayın Günlüğü

Lokman ERDEMİR*

Özet

Çanakkale Muharebeleri'nin en önemli kaynakları muhakkak ki dönemin arşiv belgeleri ile savaşa katılmış askerlerin hatıra ve günlükleridir. Her geçen gün yenilerinin neşredildiği bu günlük ve hatıralardan biri de henüz yayınlanmamış, çalışmamızın da konusunu teşkil eden Müstahkem Mevkii İntepe Topçu Grubu'nda ismini henüz tespit edemediğimiz bir subaya aittir. Bu günlüğü ise diğerlerinden farklı kulan husus ise Çanakkale Muharebeleri'ne farklı bir taraftan, Anadolu tarafından bakmasıdır.

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi, Çanakkale Savaşları, Çanakkale Boğazı

The Diary of an Officer from Mustahdem-Intepe Artillery at the Dardanelles

Abstract

Archived documents and memoirs and dairies of soldiers who fought wars constitute the most important sources on the Gallipoli Battles. With each passing day, new documents of this kind are being discovered. One of these dairies and memoirs belongs to an officer who was allocated to Müstahdem-Intepe Artillery during the Gallipoli Battles and is still anonymous. It has not been published yet. This diary, which is the focal concern of the present study, adopts a new perspective to the Gallipoli Battles, an Anatolian perspective.

Keywords: World War I, Gallipoli, Çanakkale War, the Dardanelles

---

* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, lokmanerdemir@hotmail.com

Giriş

Siyâsî ve içtimâî birçok sonucu olan Çanakkale Muharebeleri hakkında pek çok eser telif edilmiştir. Bu eserler genelde cephedeki askerî birliklerin harekât planları, muharebelerin seyri gibi savaşın teknik hususlarını anlatan birincil kaynak niteliği olan kitaplardır ve muharebelerin cereyan şeklini anlatmaktan öteye gidememiş, askerî sosyal ve psikolojik hallerine yer vermemişlerdir. Hâlbuki cephe hattında en önemli unsur insandır. Bu hususu en iyi ele alacak kaynaklar ise muharebeler sırasında ya da daha sonra yazılmış günlük ve hatıralardır.¹

Bu hatıra ve günlükler, muharebelere katılmış binlerce askere kıyasla pek azdır. Günlük ve hatıralar, savaşın askerî ve siyasî sonuçlarını anlatan eserlere nazaran okuyucuya hadiselerle de farklı bir nazarla bakma imkânı vermektedir. Bu günlüklerden birisi de çalışmamızın mevzusunu teşkil eden Çanakkale Müstahkem Mevkii İntepe Topçu Grubu'ndan ismi ve rütbesini tespit edemediğimiz bir subaya aittir.

Günlük Başlığı: “Hatıra Defteridir 1331”

O dönem yazılmış günlüklerde genelde künye bilgileri günlüğün ya başında ya da sonunda verilmektedir. İncelediğimiz bu günlükte ise künye bilgilerinin olduğu sayfanın bir kısmı yırtılmış, mevcut kısmında ise “*Hatıra Defteridir 1331*” ifadesi bulunmaktadır. Bu durum ise günlük sahibini bilme imkânını ortadan kaldırmıştır.

Neden Meçhul Bir Subay

Günlük içeriği incelendiğinde ne sahibi hakkında bir bilgi ne de ismine ulaşabileceğimiz bir birlik ve komutan ismini vermektedir. Verilen birkaç isimden ise subayımızın ancak birliğini öğrenme imkânımız olmaktadır.

Bununla birlikte günlük sahibinin “*Şaşırıldık. Efradın pek hatırına gelmiyor.*” gibi ifadeleri ve bazı subay arkadaşlarından sıkça bahsetmesi onun bir subay olduğunu göstermektedir. Ayrıca günlükte geçen Müstahkem Mevkii Komutanı Cevat Paşa, alay komutanı Zekeriya Bey gibi isimlerle irtibatı ve muharebeler hakkında verdiği, bir erin ulaşamayacağı geniş malumat da bu kanaatimizi kuvvetlendirmektedir.²

1 Bu hatıra ve günlükler ile yazılan eserler hakkında daha geniş bilgi için Aşkın Koyuncu, Özkan Keskin, Cahide Sinmaz Sönmez, *Çanakkale Savaşları Bibliyografyası*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010, s. 7-101.

2 Günlük ilk defa “Kuyucaklı Mehmet Çavuş’un Hatıra Defteri” başlığı ile İsmail Güneş tarafından Yalvaç *Yeni Haber Gazetesi’nde*, S. 298, 18 Mart 2006; S. 299, 21 Mart 2006; S. 300, 25 Mart 2006 tarihlerinde bazı kısımları tefrika edilmiştir. Günlük tarafımıza İsmail Güneş Bey tarafından ulaştırılmış, tamamını inceleme imkânımız olmuştur. İsmail Bey günlüğü günümüze muhtemel onunla beraber muharebelere katılmış Isparta Yalvaç kasabasının Kuyucak köyünden er Mehmet Çavuş ve oğlu Ali Osman Aydıncaı Bey ulaştırdığını belirtmektedir. Bu günlüğün varlığı da *Çanakkale Savaşları Bibliyografyası* adlı eserde ilk defa belirtilmiştir. Koyuncu vd. s. 62.

Günlük günümüze ise muhtemel kendi birliğinde bir er olan Mehmet Çavuş ve onun oğlu Ali Osman Aydınca tarafından ulaştırılmıştır. Mehmet Çavuş'un okuma yazma bilmemesi de burada belirtilmesi gereken önemli bir husustur.³

Günlüğün Fiziki Yapısı

Günlük ya da kendi ifadesi ile “*Hatıra Defteri*” muhasebât kayıtlarını tutmak için tanzim edilmiş 10,5-16 cm ebatlarında 36 yapraklık bir deftere aynı yazı karakteri ile ara verilmeden tutulmuştur. Günlükte bazı günlerin atlandığı da olmuştur. Metin kısmı bu defterin 23 yaprağını kapsamaktadır. 18 Aralık 1914'te başlayan ilk kayıt 20 Eylül 1915'te bitmiştir. Metnin başı ve sonunda başka bir başlık da bulunmamaktadır.

Günlük Sahibinin Çanakkale Cephesi'ne İntikali

Günlük sahibi, günlüğüne ilk kaydı bulunduğu Edirne'de tutmuştur. 25 Aralık 1914 Cuma günü Çanakkale'ye ulaşan subayımız 26 Aralık gününü vapurda geçirmiş, 27 Aralık'ta Erenköy'üne intikal etmiştir. Burada bir süre ikamet ettikten sonra 31 Aralık'ta Bozköy'e, 1 Ocak 1915'te ise Ezine ilçesi Geyikli Beldesi'ne varmıştır. 3 Ocak'ta Kumtepe'nin 1 km güneyindeki Karatepe'ye intikal etmiş, birliği de aynı gün faaliyetine başlamıştır.

Birlik, Karatepe'de de fazla durmayarak 28 Şubat'ta önce Halileli'ye, oradan da aynı gün İntepe'ye intikal edip mevzi almış, toplarını yerleştirmiştir. Günlüğünde alay komutanı olarak verdiği isim Yarbay Mehmet Zekeriya (Akgün) Bey'dir. Mehmet Zekeriya Bey ise 8. Ağır Obüs Topçu Alayı komutanıdır. Bu alayın İntepe'de 4. Ağır Topçu Taburu bulunmaktadır. Bu taburun komuta merkezi ise Geyikli'dedir.⁴

Tabur, İngilizlerin 19 Şubat 1915'teki bombardımanından hemen sonra Boğaz savunmasına katılmak üzere İntepe'ye intikal ettirilmiştir. Bu taburun birinci bataryası Erenköyü, ikinci ve üçüncü bataryaları ise İntepe civarındadır.⁵

3 İsmail Güneş Bey günlüğü bize ulaştıran merhum Mehmet Çavuş ile ilgili şu bilgileri vermektedir: Mehmet Çavuş Isparta ili Yalvaç ilçesinin Kuyucak kasabasında 1308 (1893) yılında dünyaya gelmiştir. Babasının ismi Mehmet annesinin ise Ayşe'dir. Mehmet Çavuş, oğlu Ali Osman Aydınca'nın verdiği bilgilere göre 1955 yılında vefat etmiştir. Ali Osman Aydınca ise 15 Mart 2013 tarihinde 89 yaşında vefat etmiştir. Kabri Kuyucak kasabası kabristanındadır.

4 *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Osmanlı Devri: Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekâtı (Haziran 1914 - 25 Nisan 1915)*, c. V, 1. Kitap, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara 2012, s. 91.

5 Genelkurmay Başkanlığı tarafından yayımlanan Birinci Dünya Harbi serisinde Çanakkale Cephesi'nin anlattığı eserin birinci kitabının eklerindeki Çizelge 10'da İntepe'deki birliğin 4. Ağır Topçu Taburu olduğu, üç bataryasının Bulgar muhasara toplarına sahip olduğu belirtilmektedir. Bu birlik ise muhtemelen 18 Aralık 1914'te Erkân-ı Harbiye Riyâseti'nin emri ile Çanakkale'ye gönderilen 8. Tümen'den tertip edilen bir dağ topçu taburu ile takviye edilmiş 22. Piyade Alayı'nın daha sonra 4. Ordu emrine

Günlükteki “Birinci batarya bize top verdi.”, “Sağımızda bulunan ikinci batarya bizim ateşimizi aldı.” ve “İkinci ve bizim bataryayı bombardıman etti.” gibi ifadelerden bu birliğin ikinci batarya olmadığı, “İkinci batarya ve üçüncü batarya birlikte ateş ettik.” ifadesinden ise üçüncü batarya olduğu anlaşılmaktadır.

Taburun İntepe’ye intikalinin Boğaz’a ilk bombardımanlardan sonra olması önemlidir. Zira 19 ve 25 Şubat 1915 tarihlerindeki bombardımanlarda Boğaz giriş tabyalarına büyük zarar verilmiş, kullanılamaz hale gelmiştir. Harekât sonrası İngiltere ve müttefiki Fransa tahrip ettikleri Orhaniye ve Kumkale tabyalarındaki topları tamamen kullanılamaz hale getirmek için karaya asker de çıkarmışlardır. Kumkale ve Seddülbahir’e çıkarılan müfrezeler kuvvetli bir mukavemet ile karşılaşmış, hedeflenen neticeye ulaşılammıştır.⁶

Birlik, muharebelerin sonuna kadar İntepe’de kalmıştır. Günlük sahibi 18 Mart 1915 günü Boğaz’ı geçmek için denizden yapılan nihâî harekâtın, 25 Nisan sabahı Seddülbahir sahillerine yapılan ihraç harekâtının ve diğer birçok hadisenin de müşahididir.

Günlükten Bazı Önemli Olaylar

Çanakkale Muharebeleri’nin anlaşılması açısından önemli belgelerden biri olan bu günlüğün verdiği bazı teferruat kabilinden bilgiler o gün yaşananların anlaşılmasında birçok hususun ikmalini yapmaktadır. Özellikle Anadolu cihetinden aktarılan bilgiler muharebelerinin anlatımını zenginleştirmektedir.

18 Mart Deniz Zaferi

Günlükte yer alan ilk önemli tarih 18 Mart’tır. İngiltere ve Fransa’ya ait 16 büyük savaş gemisi ve etrafında onlarca irili ufaklı refakat gemilerinden oluşan donanmanın denizden Çanakkale Boğazı’na yaptığı bu harekâtın ilk ateşi sabah 11.30’da başlamıştır. Donanma komutanı Amiral J. De Robeck, saat 18.00’de geri çekilme emrini verdiğinde Fransız savaş gemisi Bouvet batmış, İngiliz Irresistible ve Ocean adlı iki savaş gemisi de ağır hasar almıştır. Bu gemilerin tamamen Boğaz sularına gömülüşü ise gece yarısını bulmuştur.⁷

---

verilmesinden sonra kalan topçu birliğinden teşkil edilmiştir. *Çanakkale Cephesi I. Kitap*, s. 86, 91. Bir başka kaynakta da bu birliğin Yüzbaşı Hasbi Efendi’nin komutasında [Hasbi Grubu] 4. Muhasara Topçu Taburu olduğu belirtilmektedir. İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu: 1912-1922 Balkan Birinci Dünya ve İstiklal Harbi*, Ankara 1993, s. 62.

6 *Çanakkale Cephesi I. Kitap*, s. 132-146; C. F. Aspinall Ogländer, *Büyük Harbin Tarihi: Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar*; c. I, Haz. Metin Martı, Arma Yayınları, İstanbul 2005, s. 107-108.

7 Bouvet saat 14.00’de iki dakika içinde batarken diğer iki gemi aldıkları büyük hasardan dolayı terk edilmiş, hava karardıktan sonra Karanlık Liman ve Morto Koyu’nda batmışlardır. Gemilerin büyük kısmı da ertesi gün savaşılamayacak kadar hasar görmüştür.

Günlükte 18 Mart günü yaşananlar diğerlerine nazaran biraz daha geniş olarak ele alınacaktır: “On altı zırhlı Boğaz’a hücum ettiler. Ateş açtık.” ifadeleri ile başlayan bu çalışmanın da ekinde verdiğimiz 18 Mart ile ilgili notlarının bir kısmı şöyledir:

On altı zırhlı Boğaz’a hücum ettiler. Ateş açtık. On mermi kadar attık. Yirmi beş kadar torpido ve birçok tahtelbahirler torpil arayıcılar, elli beş adet gemi olmak şartıyla bize hiç bakmayıp doğru Erenköyü’ne kadar gittiler. Bombardımana başladılar... Bizim toplarımız onların büyük zırhlılarına karşı hiç nevinde olduğu için bir şey yapamadık. Saat [alaturka] yedide bir zırhlı yaralanıp tepesinin üstüne [dikilmiş] zor hal Boğaz’dan çıkaracaklar [18 Mart 1915].

18 Mart günün anlatımı ise “Bir tane zırhlı battı. İki tanesinin cephanesi[nin] ateşlendiğini haber verdiler. Bizleri büyük zırhlı gene yan ateşine çevirdi. Aman ya Rabbi! Nasıl anlatayım, şiddetli surette etrafta toprak bırakmadı. Başımıza geçirdi.” ifadeleri ile bitmiştir. Burada önemli husus Bouvet hariç diğer iki İngiliz zırhlısının batış nedenidir. Yukarıda belirtildiği üzere gemiler cephaneliklerinin infilakı sonrası batmıştır. Bu patlamaya sebep olan hadise hakkında ise herhangi bir bilgi yoktur.

Denizaltılar

Günlükte sık sık denizaltıların faaliyetlerinden bahsedilmektedir. Bu denizaltılardan ilki İngilizlere ait E15 Denizaltısı’dır. 560 tonluk olan bu denizaltı 17 Nisan sabahı Kepez Feneri karşısında karaya oturmuştur. İngiltere’nin Çanakkale konsolosu eski yardımcısı Clarence Palmer’in de içinde olduğu bu denizaltıdan 4 subay toplam 20 mürettebat esir alınmıştır. Dardanos Bataryası’ndan gemiye atılan top mermileri ile denizaltının su yüzeyindeki kulesinin isabet alması üzerine gemi komutanı, sonraki atışların sebep olduğu patlama ile de 6 er ölmüştür.⁸

Denizaltı gece kurtarılmaya çalışılmış, imkânsız olduğu anlaşılınca Türk tarafının eline geçmemesi için kullanılmaz hale getirilerek batırılmıştır. E15’in karaya oturuşu ise şöyle anlatılmaktadır:

Ala’s-sabah top sesleri işitildi. Medhalden atılıyor ama anlamadık. Yarım saat sonra telefonla haber verdiler. Bir düşman tahtelbahri Dardanos önüne kadar gidip hemen yayılım ateş edip tutmuşlar. Dokuz nefer bir zabıt esir almışlardır. [17 Nisan 1915].

Ertesi gün ise denizaltının batırılışı hakkında kendisine ulaşan bilgileri nakledecektir:

Ehemmiyeti yoktur. Yalnız ikinci topun sağ gerisine rampadan beş hatve [adım] gerisine düşürdü. Hamdolsun bir zayıat yoktur. Gece alafranga saat onda top sesleri

8 Binbaşı Nazmi Bey, *Çanakkale Savaşları Günlüğü*, Çanakkale Deniz Müzesi Komutanlığı, Çanakkale 2014, s. 57; E. Thomazi, *Çanakkale Deniz Savaşı*, Haz. Hüseyin Işık, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara 1997, s. 53.

geliyordu. Batırulan tahtelbahri almak için yahut büsbütün kaybetmek maksadıyla içeri girdiler ise de muvaffak olamadılar. [17 Nisan 1915].

Günlükte bahsi geçen diğer denizaltı ise Fransız Mariotte'tur. 26 Temmuz 1915 günü Çanakkale Boğazı'nı geçme girişimi sırasında ağ engeline takılarak batırılmıştır. Batırılmadan önce 32 kişilik mürettebatı teslim olmuştur.⁹ Günlükte ise teslim olan er sayısı 35 olarak verilmektedir:

Çanakkale'de düşmanın bir tahtelbahrini otuz beş kişi mürettebatıyla tutmuşlardır. [27 Temmuz 1915].

Günlükte verilen bu bilgiler, günlük sahibinin muharebelerin seyrini takip ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte savaş şartlarında nakledilen bu bilgilerin bazılarında yanlışlıklar olduğu da görülmektedir. Bu nedenle yukarıda verilen esir ya da ölü sayıları birbiri ile uyuşmamaktadır.

25 Nisan 1915 Sabahı

Subayımızın günlüğündeki ikinci önemli tarih ise İngiltere ve müttefiki Fransa'nın karaya asker çıkardığı 25 Nisan 1915 sabahıdır. 25 Nisan sabahı, 18 Mart 1915'te başarılı olamadığı hedefine ulaşmak için Gelibolu Yarımadası'nda Seddülbahir ve Kabatepe sahillerine bir çıkarma planlanmıştır. Asıl harekât planı bu olmakla birlikte Anadolu tarafında Kumkale ve Beşiğe,¹⁰ Gelibolu Yarımadası'nda ise Bolayır sahillerine nümayiş harekâtı da yapılacaktır. Kumkale ihracına ise başarılı olunması halinde devam edilecekti. Harekâtın birinci gün hedefi Kocaçimentepe ve Alçıtepe'dir. İkinci gün hedefi ise Boğaz'ı müdafaa eden tabyaları kontrol etmek için Kilitbahir Platosu'nu ele geçirmektir.¹¹

Çalışmamızın konusunu teşkil eden günlüğün sahibi Seddülbahir ve Kumkale sahillerine yapılan harekâtın yakından şahididir. Seddülbahir'e ihraç harekâtına ise İngiliz birlikleri Arıburnu'nun aksine yoğun bir bombardımandan sonrası başlamıştır.¹² Günlükte sabah yapılan bu yoğun bombardımanın izlerini ise şöyle görmekteyiz:

Şafakla düşman gemileri her ne kadar var ise Seddülbahir tarafına büyük ateş açtılar. Badehu bizlere de bir ayını, yağmur gibi mermi yağdırmaya, biz onlara onlar

9 Victor Rudenno, *Gelibolu Denizden Saldırı*, Çev. Dilek Cenkçiler, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları Ankara 2009, s. 194; *Çanakkale Deniz Savaşları 1915*, Çanakkale Boğaz Komutanlığı, İstanbul 2008, s 47-48.

10 *Türk Silahlı Kuvvetleri tarihi: Osmanlı Devri: Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekâtı (25 Nisan 1915 Mayıs 1915)* c. V, 2. Kitap, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara 1978, s. 48-49.

11 Lokman Erdemir, *Çanakkale Savaşı: Siyasi Askerî ve Sosyal Yönleri*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2009, s. 96-99.

12 Ogländer, *Büyük Harbin Tarihi: c. I*, s. 274.

bize. Böyle ateş daha kimseler görmüş değildir. Aman Ya Rabbi nasıl anlatsam! Topların ateşinden bir dumandır çöktü. Denizi, karası görünmez dereceye geldi [25 Nisan 1915].

25 Nisan günü muharebeler çok çetin geçmiştir. Yukarıdaki ifadeler de bunu açıkça göstermektedir. Özellikle çıkarmanın ilk günü hedefinin Alçıtepe'ye¹³ ulaşmak olduğu düşünülürse –ki hiçbir zaman ulaşamayacaklar- yarımadayı savunan hedeflere ulaşılmasına mâni olan Türk birliklerinin verdiği mücadelenin büyüklüğü de açıkça görülmektedir. Subayımızın müşahidi olduğu Sedülbahir kıyılarını savunan birlik 26. Alay taburlarıdır.¹⁴ Birkaç bin kişinin akşama kadar on bini geçecek İngilizlere karşı mevzilerini hayatları pahasına savunmaları muharebelerin kaderini değiştirmiştir.

Karşı kıyılardaki bu muharebelerinin aynısı Anadolu tarafında da olacaktır. İntepe Topçu Grubu da o gün karşı kıyıda savunmaya bütün güçleri ile destek olmuştur. Subayımız o günü desteğini anlatırken atılan top mermisi sayısının üç yüzü bulunduğunu belirtecektir:

Ateşin ardi arası olmayıp dehşetli surette ateş olunurken batarya zabitimiz Ali Rıza Efendi emir verdi: Anam beni yetiştirdi, bu yerlere yolladı!5 şarkısını söyleyerek ateşe devam olunup bir vakit böyle ateş ettik. Üç yüz mermi kadar attık [25 Nisan 1915].

Günlük sahibinin deşindiğı diğere önemli bir konu ise River Clayde adlı kömür gemisidir. Bu gemi ile 25 Nisan sabahı içinde 1.500 kadar asker olduğu halde V Sahili olarak isimlendirilen Ertuğrul Koyu'na baştankara edilerek çıkarmaya destek olunması istenmiştir.¹⁶ Günlüğe göre geminin karaya oturmasının sebebi bataryalarından yapılan isabetli top atışlarıdır:

Topların ateşinden bir dumandır çöktü. Denizi, karası görünmez dereceye geldi. Bir nakliye gemisi Seddülbahir İskelesi'ne asker çıkarmaya teşebbüs etti. Ateş ettik. Nakliyenin baş tarafını dağıttık. Batmamak için karaya oturdu [25 Nisan 1915].

13 Burada bahsi edilen yer bu günü Alçıtepe köyü değildir. Bu köyün eski adı Kırte'dir. Kırte'nin güneyinde yarımadanın en hâkim yüksek noktalarından biri olan tepenin adıdır. Bu Alçıtepe ismini daha sonra Kırte köyüne verecektir.

14 *Çanakkale Cephesi II. Kitap*, s. 219-220, Mahmut Sabri Bey, *Sedülbahir Muharebesi: 26. Alay 3. Tabur Harekâtı, Çanakkale Hatıraları*, c. III, haz. Metin Martı, İstanbul 2002, s. 65

15 Bahse edilen şarkı vatan marşıdır.
Annem beni yetiştirdi bu yerlere yolladı.
Al sancağı teslim etti Allaha ısmarladı.
Boş oturma çalış dedi, hizmet eyle vatana.
Sütüm sana helâl olmaz, saldırmazsan düşmana.

16 Oglander, *Büyük Harbin Tarihi* c. I, s. 169-170. Erdemir, *Çanakkale Savaşı*, s. 118.

1 -2 Mayıs Taarruzları

Günlükte Seddülbahir bölgesinde birçok hadise geçmektedir. Onun şahit olduğu kanlı muharebelerden birisi de Mayıs ayı başında cereyan eden muharebelerdir:

Ateş emri verildi. Ertuğrul tabyasına ateş ettik. Düşman gene ateşe devamla bizim ikinci topun sağ siperini dağıtıp üç nefer, bir nişancı onbaşı ve iki topun çavuşu dahi yaralanıp bataryayı dahi harap etti [1 Mayıs 1915]

1 Mayıs gecesi saat 22.00'de başlayan taarruz çıkarmadan sonra yapılan en kanlı muharebelere dendir. Bu taarruz esasında İngilizlerin 2 Mayıs'ta yapmayı planladıklarını bozmuş, 2 Mayıs'ta İngilizlerin yapacağı taarruzun etkisini azaltmıştır.¹⁷

Mütareke Günü

Günlükte bahsi edilen önemli hadiselerden biri de 19 Mayıs gecesi Arıburnu'nda cereyan eden taarruz sonrası imzalanan mütarekedir. Avustralya ve Yeni Zelanda birliklerini (Anzac[k]) kesin bir şekilde Arıburnu'ndan atmak için başlatılan bu taarruz büyük bir zayıyla neticelenmiştir.

19 Mayıs 1915 gecesi saat 03.30'da başlayan taarruz öğlen resmen bittiğinde Türk tarafının toplam zayıtı 10.000 kişiye yaklaşmıştır.¹⁸ Taarruzu takip eden günlerde binlerce cenazenin defni sorun olmuş, her iki taraf arasında mütareke görüşmeleri başlamış, bu görüşmeler neticesinde önceden imzalanan mütareke 24 Mayıs'ta uygulanmıştır. Bahsi edilen ateşkes anlaşması 22 Mayıs'ta imza altına alınmıştır.¹⁹

Bu görüşmeler sırasında da fiili ateşkes olmuştur. Günlükte bu durum ise şu şekilde geçmektedir:

Bataryanın önüne ardına düşürüp efradı sağ tarafta bulunan sandıklara sevk edip hamdolsun bir zayıat vermedik. Telefonla alaydan verilen emir üzerine mütareke vardır. Ateş olunmayacak emri verildi [22 Mayıs 1915].

---

17 Erdemir, *Çanakkale Savaşı*, s. 137-139.

18 Anzac, Australian and New Zeland Army Corps (Avustralya ve Yeni Zelanda Ordu Birlikleri) isminin kısaltılmış halidir. 19 Mayıs taarruzu öncesi durumu fark eden Anzaklar –dilemize bu şekilde geçmiş- iyi bir savunma hattı kurmuşlardı. 42.000 kişilik Türk birlikleri yaklaşık 13.000 Anzak askerleri karşısında bir başarı elde edememiş, taarruzlar 10.00'dan itibaren 5. Ordu Genel Karargâhu tarafından durdurulmak zorunda kalındığında zayıt 3.369'u şehit, 5.967'si de yaralı olmak üzere toplam 9.487 kişi olmuştur. *Çanakkale Cephesi II. Kitap*, s. 211.

19 Fahrettin Altay, *Fahrettin Altay Paşa'nın Çanakkale Hatıraları* Çanakkale Hatıraları, II, haz. Metin Martı, Arma Yayınları İstanbul 2002, s. 29; İzzettin Çalışlar, *On Yıllık Savaşın Günlüğü: Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal Savaşları*, haz. İsmet Görgülü, İzzeddin Çalışlar, Yapı Kredi Yayınları, 1997 İstanbul s. 100.

Majestic Zırhlısı

Günlük sahibine, birliğin Anadolu tarafında olması önemli bir hadiseyi de görme fırsatı vermiştir. İngilizlerin birliklerine destek amaçlı Ege Denizi ve Boğaz'da tutulan gemilerden Majestic savaş gemisi gözleri önünde batmıştır. 25 Mayıs 1915'te Triumph'ın batırılması üzerine Mondros Limanı'na çekilen Majestic Gelibolu Yarımadası'nı denizden desteksiz bırakmamak için tekrar Seddülbahir'e dönmüş, Tekke Koyu'ndan bir mil uzakta demir atmıştır. Alman U21 Denizaltısı, 27 Mayıs sabahı Helles Burnu önünde (Tekke Koyu'nda) Seddülbahir'deki birlikleri muhafaza eden Majestic'i etrafındaki kalabalığa rağmen bulduğu 20 metrelik açıktan attığı bir torpido ile 4,5 dakikada batırmıştır.²⁰

Günlük sahibine geminin batışı telefonla bildirilmiştir. Bu kısımdan sonrasını günlükten aktaralım:

Boğaz ağzında bulunan nakliye gemilerinin arasında Majestic zırhlısı duruyordu. Hemen telefonla haber verdiler ki zırhlı batıyor. Anlaşıldı, tahtelbahirler garkına sebep oldu. Bataryamız kumandanı gark olan zırhlıyı efrada göstermek için, 'Çocuklar gelip görsünler' diyerek emir verdi. Gittim, gözlerimle gördüm. Omurgası yukarı gelmiş. Allah'a şükrettim. [27 Mayıs 1915].

Suvla Çıkarması

Müttefikler Arıburnu ve Seddülbahir kesiminde yapılan muharebelerde bir ilerleme kaydedememiştir. Bunun üzerine İngiltere yeni kabine kurulduktan sonra Yarımada'da Kocaçimentepe hedefli yeni bir çıkarmayı Suvla'ya yapma kararını Temmuz sonunda almıştır. Harekât 6 Ağustos 1915'te başlamış, Türk birliklerinin Conkbayırı'ndan İngilizleri geri atması sureti ile durdurulmuştur. Bu çıkarma esnasında Arıburnu ve Seddülbahir'de Türk birliklerini meşgul etmek için yeni bir taarruz harekâtı da düzenlenmiştir. Bu çerçevede Anzaklar Kanlısirt'in tamamını ele geçirmek için harekete geçmişlerdir. Kanlısirt Muharebeleri olarak isimlendirilen bu taarruzda binlerce vatan evladı şehit olmuştur.²¹

Günlükte, Seddülbahir'de başlayan bu hareketliliğin yeni bir ihraç harekâtı olduğu kaydı ise 10 Ağustos 1915 tarihlidir: "Her iki taraftan ateş olundu. Karşıya düşmanın Arıburnu'na asker çıkardığını söylediler." Bu tarihten sonra birkaç gün daha tutulan günlüğe son kayıt 20 Eylül 1915'te düşülmüştür:

20 Otto Hersing, *Çanakkale Denizaltı Savaşı*, Çev. Bülent Erdemoğlu, İstanbul 2007, s. 48; Ogländer *Büyük Harbin Tarihi*, c. II, s. 49.

21 Erdemir, *Çanakkale Savaşı*, s. 188.

[19 Eylül 1915] tarihine kadar istirahat edip yine İntepe civarında bulunan bataryamıza gelip teslim olduk.

Sabahleyin sağ tarafımızda yani Çakaltepe'de bulunan onbeşlikler ateş açtılar. Düşman da keza on mermi kadar attı. Ehemmiyetsizdir. [20 Eylül 1915 Salı].

Savaşa Dair: İnsan, Cephane

Askeri konular yanında günlükte muhtelif yerlerde muharebeler sırasında askerlerin sosyal ve psikolojik durumlarını, muharebeler sırasında çekilen sıkıntıları yansıtan ifadelere rastlamak mümkündür. Cephede en fazla karşılaşılan sıkıntıların başını mühimmat sıkıntısı çekmiştir:

Üç topa on bir mermimiz kaldı. Cephane bekliyoruz. Düşman her tarafa ateş etmektedir. Mevziimizi tamamıyla öğrendi. Düşman kâmilen atmış olduğu mermiyi pek yakın düşürmekte, sağımıza düşürse sola, solumuza düşürse sağa kaçıyoruz.

Savaşta düşman devletler adeta kin ve nefretlerini kusmuşlardır. Topçu subayı bu düşman tavrı şu şekilde ifade etmiştir:

Ateşe başladık. On dokuz mermi attık ise de siz misiniz ateş eden! Üç zırhlı bizleri bombardıman etti. Nereye kaçarsın da kurtulursun! Allah'a sığınıp tevekkül olarak... Bataryamızın her tarafını berbat perişan etti. Atmış olduğu mermi[nin] en ufağı on beşlik." Ve yine başka bir gün: -Beş on mermi attık. -Siz misiniz ateş eden? Akşamada kadar bizlerden ateşi kesmedi. Hamdolsun burnumuz kanamadı.

Sonuç

Günlük hacmi itibarı ile küçük olsa bile her şeyden önce Gelibolu Yarımadası'nda yaşananlara bir topçu subayının kaleminden diğerlerinden farklı olarak Anadolu tarafından bakma imkanı vermesi açısından önemlidir. Ayrıca günlükte verilen birçok bilgi ise Çanakkale Muharebeleri'nin teferruatını ikmal etmektedir. 18 Mart'ın Anadolu tabyalarından bir subay tarafından anlatılması, 25 Nisan kara çıkarmalarında River Clayde adlı kömür gemisi hakkında malumat da bu kabildendir. Son olarak askerin cephe hattındaki psiko-sosyal durumu da günlükte geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Kaynakça

- Altay Fahrettin, *Fahrettin Altay Paşa'nın Çanakkale Hatıraları, Çanakkale Hatıraları*, c. II, haz. Metin Martı, Arma Yayınları, İstanbul 2002.
- Binbaşı Nazmi Bey, *Çanakkale Savaşları Günlüğü*, Çanakkale Deniz Müzesi Komutanlığı, Çanakkale 2014.
- Çalışlar, İzzettin, *On Yıllık Savaşın Günlüğü: Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal Savaşları*, haz. İsmet Görgülü, İzzeddin Çalışlar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.
- Çanakkale Deniz Savaşları 1915*, Çanakkale Boğaz Komutanlığı, İstanbul 2008.
- E. Thomazi, *Çanakkale Deniz Savaşı*, Haz. Hüseyin Işık, Ankara Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 1997
- Erdemir, Lokman, *Çanakkale Savaşı: Siyasi Askeri ve Sosyal Yönleri*, Gökkubbe Yayınları, İstanbul 2009.
- Görgülü İsmet, *On Yıllık Harbin Kadrosu: 1912-1922: Balkan Birinci Dünya ve İstiklal Harbi*, Ankara 1993.
- Güçüyener, Şükrü Fuad, *Birinci Dünya Savaşında Tanıdığım Kahramanlar Çanakkale Hatıraları*, c. III, haz. Metin Martı, Arma Yayınları, İstanbul 2003.
- Hamilton, Ian *Gelibolu Hatıraları 1915*, çev. Mehmet Ali Yalman, Nurer Uğurlu, Örgün Yayınevi, İstanbul 2005.
- Koyuncu, Aşkın, Keskin, Özkan, Sınmaz, Sönmez, Cahide, *Çanakkale Savaşları Bibliyografyası*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010.
- Mahmut Sabri Bey, *Seddülbahir Muharebesi: 26. Alay 3. Tabur Harekâtı, Çanakkale Hatıraları*, c. III, haz. Metin Martı, Arma Yayınları, İstanbul 2002.
- Oglander, C. F. Aspinall, *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı: Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar*; c. I- II, haz. Metin Martı, Arma Yayınları, İstanbul 2005.
- Otto Hersing, *Çanakkale Denizaltı Savaşı*, çev. Bülent Erdemoğlu, İstanbul 2007.
- Rudenno, Victor, *Gelibolu Denizden Saldırı*, Çev. Dilek Cenkçiler, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları Ankara 2009.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Osmanlı Devri: Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekâtı (Haziran 1914- 25 Nisan 1915)*, c. V, 1. Kitap, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara 2012.
- Türk Silahlı Kuvvetleri tarihi: Osmanlı Devri: Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekâtı (25 Nisan 1915 Mayıs 1915)*, c. V, 2. Kitap, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara 1978.

Ekler

Ek 1: Günlükten bazı sayfalar

5 Kânunuevvel 1330 [18 Aralık 1914 Cuma]

Aynalıbağ'a hareketimiz.

10 [Kânunuevvel 1330] [23 Aralık 1914 Çarşamba]

Edirne'den Dersaadet'e [İstanbul] muvasalat.

11 [Kânunuevvel 1330] [24 Aralık 1914 Perşembe]

Çanakkale'ye hareket,

12 [Kânunuevvel 1330] [25 Aralık Cuma]

[Çanakkale'ye] muvasalat.

13 [Kânunuevvel 1330] [26 Aralık 1914 Cumartesi]

Vapurda bir gün.

14 [Kânunuevvel 1330] [27 Aralık 1914 Pazar]

Erenköy'üne [hareket].

15 [Kânunuevvel 1330] [28 Aralık 1914 Pazartesi]

[Erenkyü'nde]'de ikamet.

18 [Kânunuevvel 1330] [31 Aralık 1914 Perşembe]

Bozköy'e hareket.

19 [Kânunuevvel 1330] [1 Ocak 1915 Cuma]

Geyikli'ye hareket.

...

3 ve 4 Mart [1331] [16-17 Mart 1915 Salı-Çarşamba]

Ateş olundu ise de ehemmiyetsizdir. Yalnız torpilleri toplamak için birkaç tane taharri [arama] gemileri içeri girmekte iken birkaç tane mermi attık ise de tarassut olunmadı. İleride Çanakkale'den görmüşler. Batırıldığını piyadeler tarafından söylediler.

5 Mart 1331 [18 Mart 1915 Perşembe]

On altı zırhlı Boğaz'a hücum ettiler. Ateş açtık. On mermi kadar attık. Yirmi beş kadar torpedo ve birçok tahtelbahirler, torpil arayıcılar, elli beş adet gemi olmak şartıyla bize hiç bakmayıp doğru Erenköyü'ne kadar gittiler. Bombardımana başla-

dılar. Ateş hedef taksimi ettiler. Baş gösteremedik. Yan ateşiyle bizleri berbat etti. Bizim toplarımız onların büyük zırhlılarına karşı hiç nev'inde olduğu için bir şey yapamadık. Saat [alaturka] yedide bir zırhlı yaralanıp tepesinin üstüne [dikilmiş] zor hal Boğaz'dan çıkaracaklar. Bizi ateş altına aldılar. Torpidoların avdetinde endahta başladık. On altı mermi attık. Bir kaç tanesine isabet ettirdik. Üç tanesi geri kaçtı. Badehu altı zırhlı torpidoları iskele tarafına almış bize ateş ederken içeri girdi.

Ateş edeceğiz, fakat bir tane büyük amiral gemisi karşı istikametimizde durdu. Toplarını bize çevirdi. Ateşe hazır duruyor. Ateş edemedik. Telefonla haber verdiler.

Bir tane zırhlı battı. İki tanesinin cephanesi[nin] ateşlendiğini haber verdiler. Bir torpido yanlarına gidip askerini alacakmış. Onun da batırıldığını söylediler. Badehu ateşe başladık. Bir torpidonun kış tarafından ikinci topun atmış olduğu merminin isabetiyle yaralandığını gördüm. Bizleri büyük zırhlı gene yan ateşine çevirdi. Aman ya Rabbi! Nasıl anlatayım, şiddetli surette etrafta toprak bırakmadı. Başımıza geçirdi. Parçalar bir taraftan, mahfuz mahallerinden çıkamadık. Bizim yanımızda seri ateşlerin cephanesi ateşlendi. Düşmandan ziyade kendi cephanemizden korktuk. Akşam [alaturka] saat ikiye kadar boğaz içerisinden gemiler çıkmadılar. Sabaha kadar top başında nöbette idik. Gece çıkıp gittiler. Dört zırhlı bir torpido[nun] yandığı her tarafa ilan olundu.

8 Mart 1331 [21 Mart 1915 Pazar]

Ufak torpidolara ateş ettik ise de ehemmiyeti yoktur.

15 Mart 1331 [28 Mart 1915 Pazar] Cevat Paşa bataryamızı ziyaret etti. Tahriri gemileri içeri girmekte iken büyük gemiler Kumkale açığında durdular.

...

12 Nisan 1331 [25 Nisan 1915 Pazar]

Şafakla düşman gemileri her ne kadar var ise Seddülbahir tarafına büyük ateş açtılar. Badehu bizlere de bir aynı yağmur gibi mermi yağdırmaya, biz onlara, onlar bize. Böyle ateş daha kimseler görmüş değildir. Aman Ya Rabbi nasıl anlatsam! Topların ateşinden bir dumandır çöktü. Denizi, karası görünmez dereceye geldi. Bir nakliye gemisi Seddülbahir iskelesine asker çıkarmaya teşebbüs etti. Ateş ettik. Nakliyenin baş tarafını dağıttık. Batmamak için karaya oturdu. Kumkale tarafına dahi nakliye gemilerine çok ateş ettik. Tarassut mahallinden kumandanımız teşekkür ederek, "Çocuklar bir tanesini batırdık." diyerek müjde etti.

Tayyareler üzerimizde keşfediyorlar, bombalar atıyorlar. Hangisinden sakınacaksınız. Öyle ateş olduğu tarifi gayr-i kâbil, bataryamızın her tarafını kalbur gibi yapıp hallaç pamuğu gibi attı. Ateşin ardı arası olmayıp dehşetli surette ateş olunurken batarya zabitimiz Ali Rıza Efendi emir verdi: "Anam beni yetiştirdi, bu yerlere yolladı"

şarkısını söyleyerek ateşe devam olunup bir vakit böyle ateş ettik. Üç yüz mermi kadar attık. Cephanemiz kalmadı. Ne yapacağız, şaşırдық. Efradın pek hatırına gelmiyor. Düşman bir dakikada elli-altmış mermi atıyor. Ateş etmemiş gemi yoktur. Öğlene kadar şiddetli ateş devam etti. Artık kulaklarımız, birbirimizin söylediğini işitmez olduk. Badehu yedi tane torpido ikinci batarya istikametine kadar gittiler. Erenköy'üne atılan mermilerin isabetiyle bir tanesi[nin] yattığını arkadaşlardan yedi kişi görmüşler. İspat ediyorlar. Gemileri tâdât etmek [saymak] istedim ise de yirmi kadar zırhlı, yetmiş beş kadar torpido, on sekiz taharri gemisi, yetmiş tane nakliye.

Bunlar hiç fasılasız olarak her gemiden yaylım ateş ediyorlar. Saat sekize kadar şiddetli muharebe devam etti. Sekizden sonra biraz hafifledi. Gene ardi arası yoktur. Hele piyade ateşini sorma! Onların sesi top [sesleri] arasında mısır patlaması gibi. Mitralyözler [makinalı tüfek] bir taraftan bugünkü muharebe gibi tarihlerde bile görülmemiş desem caizdir. Saat dokuzdan sonra ateşi Orhaniye tarafına çevirdi. Mermilerin isabetiyle küçük gemilerin üç adedi batırılmıştır. Çokları da hasarzededir. Dışarıya çıkardığı askeri geriye alamayıp ateşe devam ediyor. Akşam çekilmediler. Bizim piyade alaturka saat ikide hücum etti. Seddülbahir ve Kumkale'den sabaha kadar hiç fasılasız olarak ateş olundu. Düşman zırhlıları piyadelerine kuvvet vermekte. Düşman mitralyöz, cebel topu çıkarmış. Ziyade şiddetli muharebeye devam etti. Hamdolsun bir zayıat yoktur.

13 Nisan 1331 [26 Nisan 1915 Pazar]

Bizim sağımızda bulunan obüsler ateş açtılar. İkinci batarya dahi keza, düşman onlara karşı ateş açtı. Bir şey yapamadı. Taharri gemileri içeri girmekte, biz de ateş açtık. Hayli ateş ettik. Büyük şiddetli muharebe karşı geçede oluyor. Akşam Kumkale'den alınan on tane esir iki beygir alınıp alaya gönderildiğinde yolda hesaplarını görmüşler. Badehu alınan iki yüz esir dahi gönderilmiştir.

Ek 2: Günlüğün yırtılmış künye sayfası ve hemen ardındaki birinci sayfa. Hemen üst kısımda “Hatıra Defteri”dir 1331 [1915]” ifadesi rahatlıkla okunmaktadır.

Ek 3: Günlüğü sahibinden alıp muhafaza eden Mehmet Çavuş.